

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.3.51>

КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ОЕСР У КОНТЕКСТІ ПОДАЛЬШОГО РЕФОРМУВАННЯ АНТИМОНОПОЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Дякулич О.О.,

*аспірант кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права**ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ORCID: 0009-0000-7952-3610

Дякулич О.О. Ключові висновки та рекомендації ОЕСР у контексті подальшого реформування антимонопольного законодавства.

У статті проаналізовано ключові висновки та рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) щодо конкурентного права та політики України у контексті подальшого реформування національного антимонопольного законодавства. Особливу увагу приділено оцінці інституційної спроможності Антимонопольного комітету України (АМКУ), ефективності правозастосування та відповідності національної моделі захисту конкуренції міжнародним стандартам, зокрема стандартам Європейського Союзу.

Встановлено, що, попри досягнутий прогрес у гармонізації законодавства та впровадженні окремих інструментів сучасної конкурентної політики, українська система захисту конкуренції зберігає низку системних проблем, пов'язаних із розмитістю цілей конкурентної політики, надмірним адміністративним навантаженням, обмеженістю слідчих і аналітичних інструментів, а також ризиками політичного втручання у діяльність антимонопольного органу. Проаналізовано, що такі фактори знижують передбачуваність правозастосування та обмежують здатність АМКУ зосереджуватися на порушеннях, які мають найбільший вплив на функціонування ринків.

Обґрунтовано, що рекомендації ОЕСР спрямовані на трансформацію підходів до конкурентного регулювання шляхом зміщення акценту з формального нормативного розширення на підвищення якості правозастосовної діяльності. Зокрема, наголошується на необхідності уточнення цілей конкурентної політики, впровадження ризик-орієнтованої системи пріоритизації справ, посилення інституційної незалежності АМКУ та системного використання економічного аналізу у справах про порушення конкуренції та під час контролю за економічними концентраціями.

Автором визначено основні напрями подальшого реформування антимонопольного законодавства і практики його застосування в умовах європейської інтеграції та післявоєнного відновлення економіки України. Зроблено висновок, що імплементація рекомендацій ОЕСР здатна створити підґрунтя для формування послідовної, передбачуваної та економічно обґрунтованої системи захисту конкуренції, орієнтованої на забезпечення ефективного функціонування ринків і підвищення добробуту споживачів.

Ключові слова: конкурентна політика, антимонопольне законодавство, ОЕСР, Антимонопольний комітет України, правозастосування, економічний аналіз, європейська інтеграція.

Dyakulych O.O. Key findings and recommendations of the OECD in the context of further reform of antimonopoly legislation.

This article analyses the key findings and recommendations of the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) regarding Ukraine's competition law and policy in the context of further reform of national antimonopoly legislation. Particular attention is paid to the assessment of the institutional capacity of the Antimonopoly Committee of Ukraine (AMCU), the effectiveness of law enforcement, and the compliance of the national competition protection model with international standards, in particular those of the European Union.

It is established that, despite the progress achieved in legislative harmonisation and the introduction of certain instruments of modern competition policy, Ukraine's competition protection system continues to face a number of systemic challenges. These include the ambiguity of competition policy objectives, excessive administrative burdens, limited investigative and analytical tools, as well as risks of political interference in the activities of the antimonopoly authority. It is demonstrated that these factors reduce the predictability of law enforcement and constrain the AMCU's ability to focus on infringements that have the most significant impact on market functioning.

The article shows that the OECD's recommendations are aimed at shifting the focus from the formal expansion of regulation towards improving the quality of enforcement, in particular through clarifying the objectives of competition policy, introducing a risk-based approach to case prioritisation, strengthening the institutional independence of the AMCU, and expanding the use of economic analysis in the investigation of anticompetitive practices and in merger control.

The author examines further directions for the reform of antimonopoly legislation and enforcement practice in the context of European integration and the post-war recovery of Ukraine's economy. It is concluded that the implementation of the OECD's recommendations may provide a basis for the development of a coherent, predictable and economically sound system of competition protection capable of effectively responding to structural challenges and ensuring the sustainable development of competitive markets.

Key words: antimonopoly legislation, competition policy, OECD, Antimonopoly Committee of Ukraine, European integration, enforcement, economic analysis.

Постановка проблеми. Конкуренція є ключовим інституційним механізмом ринкової економіки, що сприяє ефективному використанню ресурсів, заохочує інновації та створює умови для підвищення добробуту споживачів. Водночас її реальне функціонування залежить не лише від наявності антимонопольного законодавства, а насамперед від здатності держави забезпечити його послідовне, передбачуване та результативне застосування.

В Україні реалізація цього завдання ускладнюється низкою структурних і історично сформованих чинників. До них належать висока концентрація на окремих ринках, значна присутність державних підприємств, непослідовність регуляторних підходів та тривале переважання адміністративних методів впливу на економіку. У сукупності ці обставини стримують розвиток повноцінної конкуренції та знижують здатність ринків до саморегуляції.

У цьому контексті особливого значення набуває Експертний огляд Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) щодо конкурентного права та політики України 2025 року (далі – Експертний огляд) [1]. Його цінність полягає в комплексному характері оцінки: аналіз охоплює не лише формальну відповідність національного законодавства міжнародним стандартам, а й фактичну спроможність Антимонопольного комітету України (далі – АМКУ) реалізовувати свої повноваження на практиці. ОЕСР наголошує, що ключові проблеми української системи захисту конкуренції мають системний характер і пов'язані, зокрема, з рівнем інституційної незалежності антимонопольного органу, обмеженістю слідчих інструментів, недостатнім використанням економічного аналізу та відсутністю чіткої пріоритизації справ, які мають найбільший вплив на функціонування ринків.

Актуальність цих питань істотно зростає в умовах повномасштабної війни та підготовки до післявоєнного відновлення економіки. У цей період ефективна конкуренція стає важливим чинником залучення інвестицій, відбудови інфраструктури та недопущення закріплення структурних викривлень на ринках. Саме тому формування дієвої, інституційно спроможної та економічно обґрунтованої системи захисту конкуренції набуває значення одного з ключових стратегічних завдань державної економічної політики.

Стан опрацювання. Питання розвитку конкурентної політики та антимонопольного законодавства України, зокрема в контексті їх наближення до права Європейського Союзу та міжнародних стандартів, уже тривалий час перебувають у центрі наукової уваги. Окремі аспекти цієї проблематики аналізувалися у працях Н.П. Табачука, В.Д. Гречківського, В.В. Григор'єва, В.С. Кривошеєнка, А.В. Мовчана, Є. Василенка. Водночас у більшості досліджень основний акцент робиться на формальних змінах законодавства або окремих інститутах конкурентного права, тоді як питання реальної інституційної спроможності антимонопольного органу та ефективності правозастосування часто залишаються поза комплексним аналізом. Саме тому висновки та рекомендації ОЕСР потребують подальшого осмислення як цілісної методологічної та інструментальної основи для вдосконалення національної антимонопольної системи.

Метою статті є аналіз ключових висновків і рекомендацій ОЕСР щодо конкурентного права та політики України, а також дослідження основних проблем подальшого реформування антимонопольного законодавства і практики його застосування в умовах європейської інтеграції, наближення до міжнародних стандартів та підвищення ефективності захисту економічної конкуренції.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 2011 року Україна бере участь у діяльності Комітету з конкуренції ОЕСР, поступово інтегруючись у глобальний простір формування сучасної конкурентної політики. Прагнення набути статусу асоційованого члена цього Комітету виходить за межі формальної гармонізації національного антимонопольного законодавства з рекомендаціями ОЕСР і передбачає здатність держави забезпечити сталість, передбачуваність та реальну ефек-

тивність відповідних стандартів у правозастосовній практиці. У цьому контексті Експертний огляд виступає важливим орієнтиром, оскільки не лише ідентифікує сильні та проблемні елементи національної моделі, а й формує практичні напрями її подальшого вдосконалення.

Останніми роками розвиток конкурентного законодавства України відбувається у руслі євроінтеграційних зобов'язань держави та орієнтації на міжнародні стандарти конкурентної політики. Ключовим зовнішнім орієнтиром у цьому процесі є Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка передбачає поступове наближення національного регулювання у сфері захисту економічної конкуренції до *acquis* ЄС [2]. Паралельно у нормотворчій та правозастосовній практиці дедалі відчутнішим стає вплив рекомендацій ОЕСР, зокрема щодо прозорості, належного процесу та ефективності інструментів розслідування.

Експертний огляд позитивно оцінює низку реформ, реалізованих Україною у сфері конкурентної політики. Зокрема, відзначено запровадження принципу конкурентної нейтральності, який передбачає застосування однакових правил конкуренції до державних і приватних підприємств [3].

Також позитивну оцінку отримало впровадження Рекомендації Ради ОЕСР щодо прозорості та процесуальної справедливості у правозастосуванні, що проявляється, зокрема, у публікації АМКУ роз'яснень щодо ключових інструментів своєї діяльності – витребування інформації, проведення перевірок і визначення розміру штрафів [4]. Такі документи сприяють уніфікації практики та підвищенню передбачуваності регуляторних рішень для суб'єктів господарювання.

Важливим кроком у напрямі гармонізації національної системи захисту конкуренції з міжнародними стандартами стало також оновлення програми звільнення від відповідальності (*leniency*), що відповідає вимогам Рекомендації Ради ОЕСР щодо ефективної боротьби з «жорсткими» картелями [5].

Крім того, підходи України до контролю за економічними концентраціями загалом узгоджуються з Рекомендацією ОЕСР щодо розгляду концентрацій, яка наголошує на необхідності ефективних і своєчасних процедур та ухвалення рішень у чітко визначені строки [6].

Водночас, поряд із досягнутим прогресом, Експертний огляд фіксує низку системних проблем, подолання яких є необхідною умовою для підвищення реальної ефективності захисту конкуренції в Україні.

ОЕСР звертає увагу на надмірну широту та розмитість цілей конкурентної політики України. Чинні формулювання поєднують захист конкуренції з широким колом соціально-економічних завдань, зокрема підтримкою окремих категорій суб'єктів господарювання. Навіть зараз, затверджуючи пріоритети своєї роботи на 2026 рік, АМКУ серед пріоритетних завдань зазначає щонайменше з десятка товарних ринків (фармацевтика, енергетика, цифрові платформи, телекомунікації, продукти харчування тощо), на яких антимонопольне відомство продовжить здійснювати свою діяльність з запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції [7]. Це ускладнює визначення пріоритетів, знижує передбачуваність правозастосування та робить складнішою оцінку ефективності діяльності антимонопольного органу. ОЕСР наголошує на доцільності повернення конкурентної політики до її базової мети – забезпечення ефективного конкурентного процесу та добробуту споживачів, що дозволяє чіткіше пояснювати логіку втручання і прогнозувати наслідки регуляторних рішень.

Суттєвим процедурним викликом залишається система контролю за концентраціями, попри певний прогрес у реформуванні цього інституту за останні три роки у світлі євроінтеграційних прагнень України. За відсутності механізмів пріоритетності вона створює значне адміністративне навантаження, оскільки змушує АМКУ витратити ресурси на значну кількість формально значущих, але економічно неістотних справ, зокрема тих угод, що відбуваються поза межами території України між нерезидентами, та які не мають відчутного впливу на стан конкуренції в Україні. Це знижує можливість антимонопольного органу концентруватися на справді ризикових угодах, зокрема що стосуються інфраструктури, енергетики, телекомунікацій, фармацевтики, а останнім часом – і оборонної сфери. У цьому контексті показовою є позиція АМКУ, згідно з якою система контролю за концентраціями має бути суттєво спрощена відповідно до найкращих європейських зразків у разі ухвалення Законопроєкту № 12440, що потенційно дозволило б перейти до більш ризик-орієнтованого правозастосування (за умови належних процесуальних гарантій і судового контролю) [8].

Додаткові ризики пов'язані з можливістю політичного втручання у рішення АМКУ, зокрема через механізм схвалення Кабінетом Міністрів України угод, раніше заборонених Комітетом. На думку ОЕСР, така модель відходить від усталеної міжнародної практики, де рішення конкурентних органів ґрунтуються на правовому й економічному аналізі та підлягають судовому, а не політичному перегляду. Посилання на «публічний інтерес» має бути заздалегідь чітко визначене та застосовуватися за прозорими і недискримінаційними критеріями, аби уникати вибірковості й зберігати довіру до інститутів.

Разом із тим, ОЕСР фіксує внутрішні організаційні обмеження. Процедура призначення членів Комітету не завжди гарантує належний рівень спеціалізованої експертизи, а складна й фрагментована структура органів АМКУ із перехресними повноваженнями ускладнює визначення юрисдикції у справах і знижує правову визначеність для бізнесу. Додатковим стримувальним фактором є обмежені фінансові ресурси, що гальмує розвиток сучасних аналітичних інструментів, міжнародну співпрацю та загальну ефективність правозастосування, зокрема можливість розслідувати складніші порушення з істотним впливом на ринок.

Окремий блок висновків стосується прозорості та процесуальної справедливості, однак ОЕСР звертає увагу на низку обмежень, які знижують ефективність відповідних механізмів. Так, хоча гарантії під час раптових перевірок посилено (зокрема, завдяки обов'язковості отримання антимонопольним відомством ухвали господарського суду на проведення), проведення перевірок у приватних осіб та їх домоволодіннях не допускається, що підвищує ризики втрати або приховування доказів. Крім того, скорочення кількості раптових перевірок унаслідок воєнних обставин означає, що після стабілізації ситуації знадобиться відновлення проактивної практики застосування цього інструменту.

Як уже зазначалося, запровадження оновленої програми звільнення від відповідальності (leniency) із системою маркерів є позитивним кроком, однак її практичний ефект послаблюється тим, що звільнення від штрафів не охоплює інших істотних наслідків – зокрема, заборони участі в публічних закупівлях або потенційної цивільно-правової відповідальності. Схожі застереження ОЕСР висловлює і щодо політики накладення штрафів за порушення конкурентного законодавства: у низці випадків штрафи не відображають реальної економічної ваги порушення, а надто обмежені повноваження територіальних відділень АМКУ у питаннях визначення розміру штрафу звужують можливості адекватного реагування на локальні прояви антиконкурентної поведінки.

Додатково оцінюючи систему контролю за економічними концентраціями, ОЕСР загалом визнає її ефективність, проте звертає увагу на надмірну залежність аналізу від показників ринкових часток і недостатній облік інших релевантних факторів, зокрема рівня конкурентного тиску, поведінки учасників ринку та динаміки торгів. Окремим недоліком є обмежена аналітична насиченість оприлюднених рішень, особливо на першій стадії розгляду концентрацій (що охоплює переважну більшість всіх рішень АМКУ про надання дозволів на концентрації), що знижує їхню передбачуваність для бізнесу.

Крім того, ОЕСР наголошує на доцільності перегляду порогів повідомлення про концентрації, які не оновлювалися з 2016 року та можуть не відповідати сучасним економічним реаліям. Також підкреслено необхідність ширшого застосування структурних засобів правового захисту та впровадження регулярних ex-post оцінок дозволених концентрацій.

Висновки. У Експертному огляді ОЕСР було показано, що Україна досягла помітного прогресу у реформуванні антимонопольного законодавства та поступово наближається до міжнародних стандартів захисту конкуренції. Водночас ОЕСР чітко окреслює межі цього поступу: подальший розвиток конкурентної політики має спиратися не на кількісне розширення регулювання, а на формування послідовної, передбачуваної й економічно обґрунтованої практики правозастосування.

Серед ключових викликів залишаються розмитість цілей конкурентної політики, а також необхідність оптимізації механізмів контролю, зокрема системи контролю за концентраціями і пріоритизації справ. ОЕСР також наголошує на важливості чіткого інституційного розмежування повноважень між АМКУ та галузевими регуляторами і зменшення ризиків політичного впливу на антимонопольні рішення.

У сфері правозастосування пріоритетними завданнями визначено відновлення активного використання квазі-слідчих інструментів (передусім перевірок), підвищення ефективності програми звільнення від відповідальності (leniency), приведення політики накладення штрафів до рівня реального стримування порушень, а також досягнення збалансованості між процедурною відкритістю та належним захистом конфіденційної інформації.

Резюмуючи, необхідно констатувати, що експертний огляд ОЕСР може слугувати комплексною методологічною базою та дорожньою картою з метою подальшого реформування національної системи захисту конкуренції, враховуючи особливості функціонування локальних товарних ринків, існуючі структурні особливості економіки у воєнний час, та враховуючи необхідність створення належної регуляторної та інституційної рамки антимонопольного законодавства, що стимулюватиме швидку та ефективну повоєнну відбудову та відновлення економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Експертний огляд ОЕСР щодо конкурентного права та політики: Україна 2025, OECD Publishing, Paris, 2025. URL: <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/uk/publications/reports/2025/11/>

- oecd-peer-reviews-of-competition-law-and-policy-ukraine-2025_92b30786/83fd8c69-uk.pdf.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Законом України № 1678-VII від 16.09.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
 3. Recommendation of the Council on Competitive Neutrality, OECD Council, 2021. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0462>.
 4. Recommendation of the Council on Transparency and Procedural Fairness in Competition Law Enforcement, OECD Council, 2021. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0465>.
 5. Recommendation of the Council concerning Effective Action against Hard Core Cartels, OECD Council, 2019. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0452>.
 6. Recommendation of the Council on Merger Review, OECD Council, 2005 (у редакції 2025 року). URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0333>.
 7. Публікація з сайту АМКУ щодо затвердження пріоритетів діяльності на 2026 рік. URL: <https://amcu.gov.ua/news/amku-zatverdyyv-priorytety-roboty-na-2026-rik>.
 8. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Антимонопольного комітету України: законопроект № 12440 від 26.01.2025. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/55703>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 3.01.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026

© Дякулич О.О., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0